לומר שאף על פי שמקיימין אותן אין מקבלין עליהם שכר ולא (א)והתניא היה רבי מאיר אומר מנין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול תלמוד לומר [1]אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אלא לומר לך שאין מקבלין עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה (ב)דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה [אלא כך] אומרים [העובדי כוכבים] לפני [הקב"ה] רבש"ע ישראל שקיבלוה היכן קיימוה אמר להם הקב"ה אני מעיד בהם שקיימו את התורה [כולה] אומרים לפניו רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב [2]בני בכורי ישראל אמר להם הקב"ה שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה אומרים לפניו רבש"ע שמים וארץ נוגעין בעדותן שנאמ' [3]אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ג)(דאר"ש) בן לקיש (ד)מאי דכתיב [4]ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתי מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו (ה)(והיינו דאמר חזקיה) מאי דכתיב [5]משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה (ו)אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה אמר להם הקב"ה מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה יבא נבוכד נצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם יבא דריוש ויעיד בדניאל שלא ביטל את התפלה יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני (ז)(ואליהו בן ברכאל הבוזי) ויעידו בהם בישראל שקיימו את כל התורה כולה שנאמר [6]יתנו עידיהם ויצדקו אמרו לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ומי מצית אמרת הכי והא (ח)אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב [7]אשר אנכי מצוך (ט)היום היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכר אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואמאי קרי ליה מצוה קלה משום דלית ביה חסרון כיס מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת(י) תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר [8]ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו מקדיר והא אמרת אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו משום דישראל נמי זימני

לומר שאם מקיימין כו'. התורה זו לא טובתם היא אלא שאין מצווין לקיימן ואם יקיימו לא יקבלו שכר: **אם לא בריתי יומם ולילה.** אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה והיינו תורה דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה וכתיב (דברים כט) אלה דברי הברית: ה' דהששי יתירה וכתבה בסוף מעשה בראשית לדרשה זו והכי משמע ויהי ערב ויהי בקר יום הששי של ששה בסיון שעתידין ישראל לקבל התורה: **השמעת דין.** מתן תורה: **בתחלה יראה.** שמא לא יקבלו ישראל התורה ותחזור הארץ לתוהו ובוהו: **ולבסוף.** כשקבלוה בנעשה ונשמע שקטה: **נמרוד.** השליך את אברהם אבינו באור כשדים על שלא קיבל עליו לעבוד עבודת כוכבים שנאסרה לבני נח ואברהם בן נח הוא שלא היה בשעת מתן תורה ועל שם כך נקרא אמרפל בילד מעברין (עירובין נג.) שאמר והפיל אברהם בכבשן האש: **שלא נחשד על הגזל.** דכתיב(כ) מה מצאת מכל כלי ביתך אפי' סכין אפילו המנק אפילו מחט והאחן הדר בבית חמיו עשרים שנה כשיוצא אינו נוטל עמו כלי קטן ובני נח נצטוו על הגזל ויעקב קיים: **ביוסף שלא נחשד על העבירה.** אשת איש נאסרה לבני נח דכתיב ודבק באשתו(ל) ולא באשת חבירו (סנהדרין דף נח.) ויוסף קיים: **ואליהו בן ברכאל** לא גרסינן דישראל הוה כדמפרשינן בבבא בתרא בהשותפין (דף טו:): **בערב שבת.** בעולם הזה: **היום לעשותם.** בעולם הזה: **ולא למחר.** דאינו יכול לעשותם לעולם הבא: **בטרוניא.** בעלילה: **בראש גגו.** רוב תשמישתן על הגגות שאין גגותיהן משופעין: **מקדיר.** [לשון נוקב כלומר] מנקבת בכח חום גדול כמו מקדרין בהרים דעירובין (דף נח.) ענין נקב וחתך: **בתקופת תמוז.** שנוהגת ומושכת עד שלשה חדשים עד יום תקופת תשרי הויא תקופת תמוז: **ננתקה את מוסרותימו.** על ה' ועל משיחו קאמר לעיל כדכתיב(מ) למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק כלומר ננתקה מצות סוכה שהטילו עלינו:

כהנים לוים וישראלים **לא נאמר אלא האדם.** משמע הכא דעובדי כוכבים נמי קרוין אדם ותימה דהא אמר בעלמא (ב"מ דף קיד:) דאין קברי עובדי כוכבים מטמאין באהל משום דכתיב אדם כי ימות באהל אתם קרוים אדם דכתיב (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרוים אדם ולא עובדי כוכבים קרוין אדם ואור"ת דיש לחלק בין אדם להאדם ולא קשיא מהא דכתיב גבי חירם (יחזקאל כח) ואתה (בן) אדם ולא אל ביד מחללך דאינו אומר כן לקרותו אדם בלשון חשיבות אלא לגנותו בלשון בזיון ושפלות והא דכתיב בקום עלינו אדם רוצה לומר אדם ולא מלך ומדריש גבי המן (מגילה יא.) א"נ ר"ל בקום עלינו אדום והא דכתיב מה יעשה לי אדם ר"ל אדם שהוא בזוי וא"ת הא אמר בפרק השולח (גיטין דף מז.) יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל לחפור בה שיחין ומערות שנאמר והארץ נתן לבני אדם ואומר ר"ת דעובדי כוכבים נמי מיקרי בני אדם שרוצה לומר בני אדם הראשון ובפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק דף לח.) הארכתי(נ): **שאפילו** עובד כוכבים ועוסק בתורה. פי' בשבע מצות שלהם דאילו בשאר מצות אמרינן בסנהדרין פרק ד' מיתות (דף נט.) עובד אלילים העוסק בתורה חייב מיתה: **הרי** הוא ככהן גדול. להכי נקט כהן גדול משום דכתיב יקרה היא מפנינים ודרשינן (הוריות דף יג.) מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים גבי ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ אבל עובד כוכבים העוסק בתורה הוא ככהן גדול: **גדול** המצווה ועושה. פי' מפני שהוא דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו: **נוגעים** בעדותן הן. וא"ת והרי ראיה גדולה שקיימו שהרי שמים וארץ קיימים הם וי"ל דאין חוששין בזו הראיה דאין אב מעיד על בנו ועוד י"ל שהם קיימים ממה שקבלו כדאמר אם ישראל מקבלים: **יום** הששי. תימה למ"ד(ס) בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות מאי יום הששי וי"ל דיומא קמא לא אמר להו מידי משום חולשא דאורחא א"נ היתה ראויה ליתן בששי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו(ע): **שלא** השתחוו לצלם. אומר ר"ת דצלם דנבוכדנצר לאו עבודת כוכבים הוא אלא אנדרטי עשוי לכבוד המלך ובהכי ניחא דנקט גבי אברהם שלא עבד עבודת כוכבים ובחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם וניחא נמי הא דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף לג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ואילו היה עבודת כוכבים ממש חס ושלום כי מדאגת שום יסורין שבעולם לא היו משתחוים לצלם כר' חנינא בן תרדיון (לקמן יח.) ששמו ספוגין על לבו ליסרו ור"ע (ברכות סא:) שסרקו בשרו במסרקות פיות והיינו הא דפריך פרק מקום שנהגו (פסחים דף נג:) מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש פירוש היה להם להשתחוות לצלם כיון שלא היה עבודת כוכבים ממש ועוד ראיה מפ"ק דמגילה (דף יב.) מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה מפני שהשתחוו לצלם וכו' הם לא עשו אלא לפנים ואם היתה עבודת כוכבים היה להם למסור עצמן על קידוש השם ולישנא דקרא נמי משמע הכי דכתיב לאלהיך לית אנן פלחין ולצלמך לית אנן סגדין משמע דתרי מילי הוו(פ): **יבא** בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני. אורחא דתלמודא דבהרבה מקומות לא קפיד למנות כסדר °וכן הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו (כתובות דף יא.): **היום** לעשותם ולא למחר לעשותם. °תימה אנשי יריחו שהיו כורכין את שמע ולא היו מפסיקין בהיום על לבבך (פסחים נו.) ולפיכך הקפידו עליהם חכמים דמשמע היום על לבבך ולא למחר על לבבך ומה יש לחוש בזה כיון שכך הוא אמת כדמשמע הכא ויש לומר דהתם איכא למיטעי היום ממש וכן למחר ממש אבל היום לעשותם בקרא דבתשלום שכר כתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו ותשלום שכר הצדיקים הוא לעולם הבא:

ומניחין

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"א מהל' ת"ת הל' יג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ו:

◆

מוסף רש"י

אלא האדם. ר"מ דלית ליה אתם קרויין אדם, ור"ש היא דדרש לה במסכת יבמות (סנהדרין נט.). **יום הששי.** מאי שנא דכתיב ה' ביום גמר מעשה בראשית, מלמד שהתנה כו'. הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר, כדאמרינן בעלמא (חולין צב.) היינו המיוחדת, אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלוי ביום הששי, והוא ו' בסיון שנתנה בו תורה, מרישי דר"ל דריש ליה נמי הא (שבת פח.). **בתחלה.** קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע, יראה. שמא לא יקבלוה ויחזור העולם לתהו ובהו כדר"ל, **ולבסוף.** כשקבלוה (שם). **ולא למחר לעשותם.** דאין מצות לעתיד (לקמן ד:), שלאחר מיתה לעתיד לבא אם בא לקיים מצות אינו מועיל, דמי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (ערובין כב.).

◆

רבינו חננאל

ומנלן דלא קיימום דכתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים וגו' ותני רב יוסף ראה שלא קיימו שבע מצות: תניא היה רבי מאיר אומר מנין שאפי' עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא כישראל שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא אדם וכו' עד יבאו מכם ויעידו בישראל שקיימו את התורה יבא נמרוד ויעיד על אברהם שלא נחשד על עבודת כוכבים. לבן יעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל. אשת פוטיפר תעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה. דריוש יעיד בדניאל שלא נחשד על התפלה. נבוכדנצר יעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם. אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבוזי יעידו בישראל שקיימו את התורה שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים. אומרים רבש"ע תנה לנו את התורה

מסורת הש"ס

א) כ"ק לח. סנהדרין נט., ב) כ"ק לח. [פז.] קדושין לא., ג) [נ"ל ודר"ש], ד) [לקמן ה. שבת פח. ע"ש], ה) [גי' ע"י ואמר חזקיה], ו) [שבת פח.], ז) [עי' תוספות ב"ב טו: ד"ה אליהו ובפירוש רש"י דהכא], ח) [לקמן ד: עירובין כב.], ט) [נ"ל היום לעשותם היום לעשותם וכו'], י) [בס"א: בתקופת], כ) [בראשית לא], ל) [שם ב], מ) [תהלים ב], נ) [ועי' תוס' יבמות סא. ד"ה ואין ותוס' סנהדרין נט. ד"ה אלא ותוס' נדה ע: ד"ה ואין נלמד ותוס' ב"ק לח. ד"ה אלא ותוס' ב"מ קיד: ד"ה מצינו ותוס' מ"ק טו. ד"ה אין], ס) [שבת פו:], ע) [כדאיתא בשבת פז.], פ) [ועי' תוספות כתובות לג: סד"ה אלמלי ותוס' פסחים נג: ד"ה מה].

◆

תורה אור השלם

1. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ה
2. וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְיָ בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: שמות ד כב
3. כֹּה אָמַר יְיָ אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי: ירמיהו לג כה
4. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי: בראשית א לא
5. מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה: תהלים עו ט
6. כָּל הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: ישעיהו מג ט
7. וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: דברים ז יא
8. נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ: תהלים ב ג

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה יבא וכו' וכן הגיורת. עיין בפסחים דף סט ע"ב במתני' ובזמן שלא בשבת: ד"ה היום וכו' תימה אנשי יריחו. ע' פסחים נו ע"א.